



УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“

ИНСТИТУТ ЗА КАЗНЕНО ПРАВО

Скопје



**„ФЕНОМЕНОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА СЕКСУАЛНАТА
ЗЛОУПОТРЕБА НА ДЕЦА СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА
МЕРКИТЕ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА, ТРЕТМАН И ЗАШТИТА“**

(ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА)

Кандидат:

М-р Александра Ангеловска

Ментор:

Проф. д-р Гордана Лажетик

Скопје, 2018 година

Содржина:

Вовед	6
ДЕЛ ПРВИ	10
Глава I. ДЕЦАТА КАКО ЖРТВИ НА СЕКСУАЛНА ЗЛОУПОТРЕБА - ОПШТЕСТВЕНО ЗНАЧЕЊЕ НА ПРОБЛЕМОТ	10
1.1.Детето и неговото место во социјалното опкружување	10
1.2.Проблемот на сексуална злоупотреба на деца низ историјата.....	14
1.2.1.Историско - правна димензија на сексуалната злоупотреба на деца во компаративните системи	16
1.2.2.Историско - правна димензија на сексуалната злоупотреба на деца во Р. Македонија од 1991 година до денес	30
1.3.Движење на сексуалната злоупотреба на деца во Европски и светски рамки	33
1.4.Поимно определување на сексуалното насилство врз деца	38
1.5.Поим и дефиниции на педофилија и сексуална злоупотреба на деца.....	44
1.5.1.Педофилија v.s. Сексуална злоупотреба на деца	51
1.6.Сексуалната злоупотреба на деца во меѓународните документи	54
1.7.Индикатори кои укажуваат на сексуална злоупотреба на деца	56
1.7.1.Физички (медицински) индикатори на сексуална злоупотреба на деца.....	58
1.7.2.Психосоцијални индикатори на сексуалната злоупотреба на деца.....	61
1.8.Социјални, психолошки и здравствени последици од сексуалната злоупотреба на деца	64
Глава II. ФЕНОМЕНОЛОГИЈА НА СЕКСУАЛНАТА ЗЛОУПОТРЕБА НА ДЕЦА.	75
2.1.Основна категоризација на сексуалните девијации на штета на децата	75
2.2.Сексуално насилство врз деца – појавни облици	78
2.2.1.Родосквернавање	79
2.2.2.Сексуално злоставување на деца со посебни потреби	82
2.2.3.Сексуално злоставување на деца со злоупотреба на положбата	86
2.2.4.Сексуалната злоупотреба на деца и црквата	88
2.2.5.Детските бракови како облик на сексуално насилство врз децата.....	90
2.2.6. Задоволување на полови страсти пред дете.....	94
2.3.Сексуална експлоатација на деца – појавни облици	95
2.3.1.Детска проституција	98
2.3.2.Производство и дистрибуција на детска порнографија	101
2.3.3.Трговија со деца за сексуални цели.....	106
2.3.4.Подведување на деца преку социјалните мрежи (child grooming) и други облици на илегално регрутирање деца преку интернет за сексуални цели	108
2.3.5.Детски секс туризам (Child sex tourism).....	110

2.4.Обем, временска и просторна распространетост на сексуалното насилство и експлоатација на деца во Р. Македонија	111
2.5.Статистички преглед на одделни сексуални деликти на штета на децата во периодот од 2005 – 2015 година.....	111
2.6.Темна бројка на криминалитетот	140
2.7.Жените како сторители на сексуални девијации на штета на децата.....	140
Глава III. КАРАКТЕРИСТИКИ НА СТОРИТЕЛИТЕ И ДЕЦАТА – ЖРТВИ НА СЕКСУАЛНА ЗЛОУПОТРЕБА.....	146
3.1.Карактеристики на сексуалните престапници	146
3.1.1.Опфат и лични карактеристики на сторителите	146
3.1.2.Опфат и социо - демографски карактеристики на сторителите	150
3.1.3.Психолошки карактеристики на сторителите	154
3.2.Карактеристики на децата – жртви на сексуално насилство и експлоатација	159
3.2.1.Опфат и лични карактеристики на жртвите	159
3.2.2.Социо - демографски карактеристики на жртвите	164
3.3.Ранливи групи деца со зголемен ризик за злоупотреба	167
3.4.Релација сторител – жртва	172
ДЕЛ ВТОРИ	175
ГЛАВА I. КРИМИНАЛНА ПОЛИТИКА ЗА ЗАШТИТА НА ДЕЦАТА ОД СЕКСУАЛНО НАСИЛСТВО И ЕКСПЛОАТАЦИЈА ВО Р. МАКЕДОНИЈА	175
1.1.Законска регулатива	175
1.2.Општествени ангажмани за заштита на децата	183
1.3.Општествени ангажмани за намалување на сексуалната злоупотреба на деца во Р. Македонија.....	185
Глава II.ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА ЗА ЗАШТИТА, ПРЕВЕНЦИЈА, ТРЕТМАН И РЕХАБИЛИТАЦИЈА НА ДЕЦА – ЖРТВИ.....	194
2.1.Институционална заштита на децата.....	194
2.1.1.Улогата и одговорностите на институциите на системот во превенцијата и заштитата на децата од сексуално насилство и експлоатација.....	194
2.1.2.Улогата и одговорностите на институциите на системот во третманот и рехабилитацијата на деца кои станале жртви на сексуално насилство и експлоатација.....	199
2.2.Посебни облици на институционална заштита	201
2.2.1.Систем на микросоцијална средина	201
2.2.1.1.Улогата на семејството	202
2.2.2.Систем на макросоцијална средина.....	206
2.2.2.1.Улогата на училиштето.....	207
2.2.2.2.Улогата на останатите единици од макро опкружувањето	209

Глава III. СЕКСУАЛНАТА ЗЛОУПОТРЕБА НА ДЕЦА И ФУНКЦИОНИРАЊЕТО НА СИСТЕМОТ НА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	211
3.1. Улогата на центрите за социјална работа за заштита на деца – жртви на сексуална злоупотреба и моменталните состојби во РМ	211
3.1.1. Превентивна социјална работа на ЦСР	213
3.1.2. Интервентна социјална работа на ЦСР	216
3.2. Постапка пред центрите за социјални работи	220
3.3. Статистички преглед на пријавени деца - жртви во центрите за социјална работа наспроти вкупниот криминалитет на сексуално насилство и експлоатација на децата..	222
3.4. Модели на социјална заштита на децата – жртви во центрите за социјална работа во РМ (проценување на ризикот и потребата од третман)	240
3.5. Искуства, ставови и мислења на социјалните работници и останатиот стручен кадар во ЦСР	243
3.6. За потребата од отворање на прифатни центри за деца - жртви на сексуално насилство	245
Глава IV. СЕКСУАЛНАТА ЗЛОУПОТРЕБА НА ДЕЦА И НЕВЛАДИНИОТ СЕКТОР ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	249
4.1. Значењето на невладините (граѓански) организации во превенцијата и сузбивањето на сексуалната злоупотреба на деца.....	249
4.2. Актуелни состојби во функционирањето на невладиниот сектор за заштита на децата во Република Македонија.....	250
4.3. Искуства, ставови и препораки на претставници од невладините организации..	255
Глава V. СИСТЕМОТ НА ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА ВО ФУНКЦИЈА НА ТРЕТМАН И РЕХАБИЛИТАЦИЈА НА ДЕЦА – ЖРТВИ НА СЕКСУАЛНА ЗЛОУПОТРЕБА.....	260
5.1. Значењето на раното откривање, дијагностицирање и третирање на проблемот во здравствените установи	260
5.2. Протокол за здравствен преглед на деца кои преживеале сексуална злоупотреба.... ..	266
5.3. Психосоцијална терапија на деца кои преживеале сексуална злоупотреба	268
5.4. Искуства, ставови и препораки на претставници од системот на здравствена заштита	272
Глава VI. СИСТЕМОТ НА СУДСКА И ПОЛИЦИСКА ЗАШТИТА ВО ФУНКЦИЈА НА ОСТВАРУВАЊЕ ПРАВДА ЗА ДЕЦАТА – ЖРТВИ НА СЕКСУАЛНА ЗЛОУПОТРЕБА.....	274
6.1. Детето - жртва во полициската постапка	274
6.2. Детето - жртва во правосудната постапка.....	277
6.2.1. Разоткривање на сексуалната злоупотреба на деца пред судот – опасност од стигматизација и повторна виктимизација на детето - жртва	279

6.2.2.Посебни облици на процесна заштита на деца – жртви на сексуална злоупотреба.....	282
6.3.Значењето на меѓуинституционалната соработка во справувањето со проблемот	286
ДЕЛ ТРЕТИ	292
Глава I. ЕВАЛУАЦИЈА НА ДОСЕГАШНИТЕ ДОСТИГНУВАЊА ВО ПРЕВЕНЦИЈАТА И СУЗБИВАЊЕТО НА СЕКСУАЛНАТА ЗЛОУПОТРЕБА НА ДЕЦА	292
1.1.Перцепции и видувања на децата во однос на прашањето за сексуална злоупотреба	292
1.2.Критички осврт на состојбите во Р. Македонија.....	296
Глава II. ПРОГНОЗИРАЊЕ НА ПРОБЛЕМОТ НА СЕКСУАЛНА ЗЛОУПОТРЕБА НА ДЕЦА	303
2.1.Прогноза на проблемот на сексуална злоупотреба на деца во РМ базирана врз домашно искуство	303
2.2.Идни предизвици	307
<i>Заклучни согледувања</i>	315

*„Децата се само деца... Сите идеали на светот
побезначајни се од солзите на едно дете”*

(Цитат од Повелбата на Првата детска амбасада во светот – „Меѓашу“)

Вовед

Секојдневно, безбедноста и благосостојбата на многу деца ширум светот се загрозени од различни облици на злоупотреба и запоставување. Проблемот особено добива на значење ако се земе предвид фактот дека во современи услови на живеење, придобивките што претставуваат универзални вредности на културно - историскиот социјален развој, постепено го менуваат своето значење во констелацијата на општествените односи и се манифестираат низ сосема нови облици на вреднување и преферирање. Така, од една страна динамичниот општествен напредок е основна детерминанта на современите демократски процеси и гарантирањето на основните човекови права, но од друга продуцира постојан пораст на криминалитетот како нус продукт на модерното живеење. Звучи парадоксално, но сепак оправдано загрижувачки се досегашните научни сознанија кои недвосмислено укажуваат на зголемена стапка на неприфатливи човекови поведенија во безмалку сите сфери од глобалното живеење кои според својата содржина се девијантни и апсолутно спротивни на концептот на „правна држава“.

Во услови на постојано менување на динамиката на општествените процеси и континуирана прогресија на криминалните поведенија¹, сексуалната злоупотреба на деца се наметнува како проблем кој според својата содржина и феноменолошка природа е една од најтешките манифестни форми на насилство врз децата и злоупотреба на нивниот биолошки и општествен статус. Злоупотребата се случува глобално и особено загрижувачки е фактот дека голем дел од ваквите случувања остануваат непознати за јавноста и институциите на системот надлежни за заштита на

¹Брзиот напредок во функционирањето на општественото живеење и промените што тоа ги носи со себе, се во меѓусебна корелација и взаемна условеност со севкупниот пораст на криминалитетот. Криминалните поведенија се сложени и динамични негативни појави кои исклучително бргу се прилагодуваат на општествените движења и промени, па поради тоа е речиси невозможно да се регулираат онолку колку што е потребно за да се гарантира стабилноста на општествената организација во целост. Во неможноста на општеството да ги совлада оние внатрешни противречности во правните, политичките, економските и социокултурните односи што добиваат смисла на фактори кои влијаат на појавата на криминалитетот, општествената реакција на криминалитетот, како нужна и неопходна, се ориентира кон сите достапни модалитети и средства за дејствување во рамки на криминалната политика.

детските права. Станува збор за комплексна проблематика чие целосно разјаснување претпоставува одговор на голем број меѓусебно поврзани прашања и темелна анализа на постојната состојба која не е ниту малку охрабрувачка. Ова особено ако се земе предвид фактот дека во последните неколку години злоупотребата и експлоатацијата на деца за сексуални цели се наметна како исклучително сериозна општествена опасност, а обидите на општеството да ја заузда, не ги надминаа границите на просечноста. Во поново време, проблемот добива на значење со забележливиот напредок на современите информатички и комуникациски технологии кои во голема мера се наметнаа како сериозен криминоген фактор и придонесоа за продуцирање на нови облици сексуален криминалитет на штета на децата. Импликациите од сексуалната виктимизација на деца се далекусежни. Најчесто, жртвите трпат доживотни последици врз своето здравје, како и врз психо - социјалната состојба и развој. Токму поради тоа, на денешниот степен на научни сознанија, ваквиот облик на виктимизација останува една од најфлагрантните повреди на детските права што генерира растечка загриженост во современите, демократско уредени општества.

Историската димензија на проблемот говори дека станува збор за крајно сериозен облик на криминалитет кој има свои корени многу одамна, но во изминатата деценија е особено актуелен, првенствено поради алармантното зголемување на број на пријавени случаи на деца - жртви на сексуално насилство, а потоа и заради готовноста на целокупната јавност отворено да говори за проблемот во насока на негово решавање. Сексуалното злоупотребување на деца манифестирано пред сè преку бранот на случаи на педофилија на национално, но и на глобално ниво го актуелизира прашањето колку навистина се заштитени децата и како треба да се изгради одбранбен механизам со кој ќе бидат обезбедени и сигурни. Бројните феноменолошки облици на овој криминалитет и трендот на континуирано зголемување на истите, му поставуваат обврска на новото општество - справување со феноменот на сексуалната експлоатација и облиците на сексуално злоупотребување на децата, во насока на изнаоѓање нови, соодветни превентивни мерки и механизми за негово спречување и натамошно ширење.

Свеста за општествената опасност на проблемот неминовно ја наметна потребата за започнување со процес на преземање легислативно - институционални мерки и активности во рамки на криминалната политика, со цел да се даде координиран и сеопфатен одговор на актуелните случувања, во насока на гарантирање на правото на слободен развој на децата. Ова особено добива на значење ако се има

предвид дека станува збор за криминалитет во пораст со бројни феноменолошки карактеристики што го чинат потежок и посложен за откривање, спречување и превенирање. Во рамки на сфаќањето за криминалната политика како наука која ги изучува не само репресивните мерки (казните), туку и севкупниот ангажман на институциите на системот во борбата против криминалитетот², сосема е разбирливо напорите во врска со предметната проблематика да бидат насочени кон создавање на претпоставки за спречување на сексуални девијации во кои децата се жртви, но и обезбедување на третман и рехабилитација на оние деца кои веќе преживеале ваков облик на виктимизација.³ Со други зборови криминалната политика се стреми кон систематски средено излагање на **општествените стратегии, тактики и санкции средства** заради постигнување оптимална контрола на кривичните дела и престапи.⁴ Од друга страна, превенцијата и сузбивањето на педофилијата и сексуалната злоупотреба на деца, подразбира не само репресивно дејствување врз сторителите, туку превземање на сите можни активности со цел да се делува ресоцијализирачки врз нив и да се спречи во иднина да го повторуваат делото. Ефикасното и навремено интервенирање во животот на овие деца и нивните семејства не е во надлежност на една единствена институција или посебна општествена група, туку е заедничка обврска на целокупната општествена заедница⁵. Ова значи дека заштитата на децата и промовирањето на нивната благосостојба треба да се сфати како колективна одговорност насочена кон промовирање и развивање на детскиот потенцијал, преку гарантирање на правото на безгрижно детство и правилен психофизички развој.

²Повеќе за ова: Сулејманов, Зоран. *Македонска Криминологија*. Скопје: Графохартија, 2000, стр.107.

³Со оглед на тоа дека ретрибутивното постапување како казнено - правна реакција на криминалните поведенија во кои децата се жртви, не е доволно за остварување адекватна детска заштита, во изминатата деценија континуирано се работи на реформи во оваа област кои се засноваат на концептот на ресторативна правда и заштита на најдобрите детски интереси. Ова подразбира целосно прилагодување на постоечката законска регулатива на актуелните потреби и случувања и активно вклучување на надлежните институции во процесот на заштита. Во остварувањето на своите надлежности, а во рамки на системот за заштита на правата на децата, институциите треба да дејствуваат „ex ante“ со цел да се минимизираат опасностите од злоупотреба, односно да се спречи сексуалната виктимизација на деца, но и „post festum“ како би се овозможил адекватен третман, згрижување и заштита на оние деца кои доживеале вакво искуство и имаат потреба од стручна помош и рехабилитација.

⁴Така и: Кајзер, Гинтер. *Криминологија*. Скопје: Александрија, 1996, стр. 507.

⁵Перспективите на процесот на заштита на децата од сексуално насилство и експлоатација се гледаат во воспоставување широко консензуална меѓусекторска соработка на сите нивоа и зголемување на капацитетите на институциите кои според системот на надлежности може да дејствуваат во насока на заштита на децата и обезбедување на нивната благосостојба. Главен повод за ваквите тенденции се досега констатираните слабости во праксата на остварување детска заштита кои се однесуваат токму на едностраното третирање на проблемот и огласувањето на службите како ненадлежни за постапување, односно префрлање на проблемот од едно на друго ниво во рамки на институционалната мрежа.

Присутноста на проблемот на меѓународно ниво, го прави универзален и токму затоа едногласни се сфаќањата дека се потребни заеднички напори за негово надминување и кодифицирање на националните законодавства во согласност со бројните меѓународни документи со кои се уредува предметната проблематика. Сепак, она што останува главен предизвик за современата криминолошка и воопшто, правна наука е дали положбата на детето и правото на слободен и непречен развој на личноста се de facto загарантирани во современите општествени системи. Клучно во напорите за справување со феноменот е да се определи кои се актуелните институционални мерки за заштита на децата од сексуално вознемирување и злоставување, како би се создале практични претпоставки за засновање на нови поефикасни модели на заштита. Затоа како главен предизвик се наметнува дефинирањето на проблемите со кои се соочуваат системите на социјална, детска, здравствена и судска заштита во идентификувањето, заштитата и третманот на деца - жртви.

Во рамки на прегледот на досегашните научни и практични достигнувања, сè уште тешко може да се тврди дека постојат средства со кои во целост би се искорениле неприродните сексуални девијации на штета на децата како исклучително деструктивни општествени дејанија, но тоа е само дополнителен повод и мотив за унапредување на достапните механизми за заштита. Во оваа насока, главен акцент се дава на хуманистичко - апликативниот карактер на законите и меѓународните документи кој се препознава по тоа колку со нивната имплементација е обезбеден квалитет во системот на детска заштита, како би се унапредил системот на општествена поддршка и би се создале услови за безбеден раст и развој на најмладите.

Користена литература

1. Домашни извори

- „Време е децата да кажат НЕ“ – Проект поддржан од Швајцарска амбасада во Македонија, 2012.
- „Сторители на кривични дела во 2005 (Статистички преглед: Население и социјални статистики)“. Државен завод за статистика на Република Македонија, 2006.
- „Сторители на кривични дела во 2006 (Статистички преглед: Население и социјални статистики)“. Државен завод за статистика на Република Македонија, 2007.
- „Сторители на кривични дела во 2007 (Статистички преглед: Население и социјални статистики)“. Државен завод за статистика на Република Македонија, 2008.
- „Сторители на кривични дела во 2008 (Статистички преглед: Население и социјални статистики)“. Државен завод за статистика на Република Македонија, 2009.
- „Сторители на кривични дела во 2009 (Статистички преглед: Население и социјални статистики)“. Државен завод за статистика на Република Македонија, 2010.
- „Сторители на кривични дела во 2010 (Статистички преглед: Население и социјални статистики)“, Државен завод за статистика на Република Македонија, 2011.
- „Сторители на кривични дела во 2011 (Статистички преглед: Население и социјални статистики)“. Државен завод за статистика на Република Македонија, 2012.
- „Сторители на кривични дела во 2012 (Статистички преглед: Население и социјални статистики)“. Државен завод за статистика на Република Македонија, 2013.
- „Сторители на кривични дела во 2013 (Статистички преглед: Население и социјални статистики)“. Државен завод за статистика на Република Македонија, 2014.
- „Сторители на кривични дела во 2014 (Статистички преглед: Население и социјални статистики)“. Државен завод за статистика на Република Македонија, 2015.
- „Сторители на кривични дела во 2015 (Статистички преглед: Население и социјални статистики)“. Државен завод за статистика на Република Македонија, 2016.
- Алексоски, Стеван, *Криминологија*. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, 2009.
- Арнаудовски, Љупчо. *Криминологија*. Штип: 2-ри Август С, 2007.
- Бачановиќ, Оливер. „Виктимолошки аспекти на законот за малолетничка правда“. *Македонска ревија за казнено право и криминологија*. (2006): 97-112.
- Бачановиќ, Оливер. „Кривични дела на штета на малолетни лица“. *Годишник на полициската академија*. (2008): 1-18.
- Богоевска, Наташа. Сузана Борнарова. *Анализа на социјалната состојба на деца кои ја загубиле или се изложени на ризик од губење на родителската грижа во град Скопје*. Скопје: СОС Детско село, 2013.
- Бужаровска – Лажетик, Гордана, Лазар Нанев, Олга Кошевалиска. *Меѓународни документи за спроведување на малолетничката правда* –

- Современи текови во постапување со малолетниците. Кавадарци: СПММД, 2012.*
- Буцакоски, Стефан. *Казнено право – посебен дел (авторизирани предавања)*. Скопје: ФОН Универзитет, 2005.
 - Витларов, Тодор. *Казнено право – посебен дел (авторизирани предавања)*. Штип: Универзитет Гоце Делчев, Правен факултет – Кочани, 2008.
 - Водинелиќ, Владимир, Живојин Алексиќ. *Криминалистичка методика*. Скопје: Центар за образование на кадри за безбедност и општествена самозаштита - Елисије Поповски Марко, 1988.
 - *Да не дозволиме да заостане ниедно дете: Правичност за децата (Извештај за земјата - Анализа на состојбата на девојчињата и момчињата во Поранешна Југословенска Република Македонија)*. УНИЦЕФ, 2013.
 - Давитковски Борче, Наташа Габер и Даглас Ратсен. *Здруженија на граѓани и фондации*, Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први, 2001, стр. 48.
 - Давитковски, Борче, Ана Павловска – Данева и Драган Гоцевски. „Перспективите на НВО секторот во вршењето на јавни услуги во Република Македонија“. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* (2011): 347-364.
 - Давитковски, Борче. *Компаративен преглед на домашното законодавство и Конвенцијата за правата на детето*. Скопје: Министерство за правда, 2010.
 - Електронска база на податоци за лица во ризик и корисници на социјални услуги (ЛИРИКУС).
 - *Извештај за состојбата на правата на децата во Република Македонија*. Македонска национална коалиција на невладини организации за правата на детето. Скопје: Прва детска амбасада во светот „Меѓаши“, 2012.
 - *Извештај од спроведеното истражување за појавите на сексуална злоупотреба и сексуална експлоатација на децата*. Народен правобранител, Одделение за заштита на правата на децата, Скопје, 2012.
 - *Информација за појавите на физичко, психичко и сексуално малтретирање на децата сместени во установи*, Народен правобранител на Република Македонија, 2009.
 - *Информација за состојбата со децата на улица во Република Македонија*. Народен правобранител. 2015.
 - *Информација на Народниот правобранител за состојбите на физичко, психичко и сексуално насилство на децата сместени во установи*. Скопје, 2009.
 - Кајзер, Гинтер. *Криминологија*. Скопје: Александрија, 1996.
 - Камбовски, Владо. *Казнено право - посебен дел*. Скопје: Просветно дело, 2003.
 - Камбовски, Владо. *Казнено право – посебен дел*. Скопје: Просветно дело, 1997.
 - Камбовски, Владо. *Коментар на Кривичниот законик на Република Македонија*. Скопје: Матица Македонска, 2011.
 - *Компаративен преглед на законодавството во Р. Македонија и Конвенцијата за правата на детето*. Министерство за правда на РМ, 2010.
 - Котески, Марјан, Марјан Николовски. *Методика на истражување на општ криминалитет*. Скопје: Факултет за безбедност, 2008.
 - *Македонија во бројки 2014*. Скопје: Државен завод за статистика на Република Македонија, 2014.
 - Маљановски, Крсте. „Основни карактеристики на криминалната и на казнената политика кон сторителите на кривичното дело силување“. *Македонска ревија за казнено право и криминологија. Казнена политика во Република Македонија (посебно издание)*. Септември (2005): 193-202.

- Мегваер, Мајк, Род Морган и Роберт Рајнер. *Оксфордски прирачник за криминологија*. Скопје:Нампрес, 2010.
- *Меѓународна статистичка класификација на болести и поврзани здравствени проблеми*. Десетта ревизија, Австралиска модификација (МКБ – 10 - АМ), Национален центар за здравствена класификација, Сиднеј, 2006.
- *Правата на детето и малолетничка правда*. Здружение за заштита на правата на детето, Центар за детска правда (од семинарот одржан од 28.06.2002 – 30.06.2002), Скопје: Графохартија, 2002.
- *Процена на законодавството што се однесува на насилство врз децата*, стр.17.
- *Проценка на реформата на системот за заштита на деца во ПЈР Македонија*. УНИЦЕФ, 2007.
- *Следење на состојбата кај децата и кај жените: Мултииндикаторско кластерско истражување 2005-2006 година*. Државен Завод за статистика, 2007.
- *Стандарди и процедури за постапување на Центрите за социјална работа*. Скопје: ЈУ Завод за социјални дејности - Скопје, УНИЦЕФ, 2014.
- *Стандарди и процедури за постапување на Центрите за социјална работа*. Скопје: ЈУ Завод за социјални дејности, УНИЦЕФ, 2014.
- Сулејманов, Зоран. *Македонска Криминологија*. Скопје: Графохартија, 2000.
- Тасева, Слаѓана. Темна бројка на криминалитетот. Кочани: Европа 92, 1995.
- Тозија, Фимка, et al. *Глобално истражување за здравје на адолесцентите 2007/2008*. Скопје: ЈЗУ Републички Завод за здравствена заштита, 2008.
- Тозија, Фимка, Димитринка Ј. Пешевска. „Примена на знаењето во политиките за превенција на насилството за постигнување на целите за одржлив развој во Република Македонија“. *Списание за европски прашања „Евродијалог“*, бр.22. Декември (2016): 111-135.
- Херман, Л. Цудит. *Траума и закрепнување*. Прев. Ана Пејова и Даниела Гаврилова. Скопје: ТЕМПЛУМ, 2000.
- Чачева, Виолета, Стојанка, Мирчева. *Запоставени и жигосани - Анализа на состојбата: Сексуална злоупотреба на деца*. Скопје: Канцеларија на УНИЦЕФ, 2010.
- Шурбановски, Наум. *По затворот, каде? (Прифаќањето на осудените лица во општеството по издржаната казна лишување од слобода)*. Скопје: НИО „Студентски збор“, 1993.

2. **Странски извори**

- Adler, Freda, Gerhard O. W. Mueller and William S. Laufer. *Criminology and the criminal justice system*. 6th ed. New York: McGraw-Hill Humanities, 2006.
- APA dictionary of psychology, American Psychological Association, Washington, 2007.
- Atanacković, Dragoljub. *Krivično pravo (posebni deo)*. Beograd: Privredna štampa, 1985.
- Ваčić, Franjo, Zvonimir Šeparović. *Krivično pravo (Posebni dio)*. Zagreb:Informator, 1991.
- Benedetto, Robert. *The New Westminster dictionary of church history – Volume One*. London: Westminster John Knox Press, 2008.
- Bowman, M. Becky. *Behavioral Indicators and Emotional Consequences of Child Sexual Abuse*. Carbondale: Southern Illinois University, Rehabilitation Institute, 1986.

- Brown, Hilary. *Sexual abuse of children with disabilities, Protecting children from sexual violence: A comprehensive approach*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2012.
- Campbell, Rebecca, Sheela Raja. „The Sexual Assault and Secondary Victimization of Female Veterans“. *Psychology of Women Quarterly*, Vol. 29, Issue 1. March (2005): 97-106.
- *Child sexual abuse (Understanding and responding: for professionals working with children who have experienced sexual abuse)*. Melbourne: Victorian Government Department of Human Services, 2013.
- *Child Sexual Exploitation Prevention and Intervention Strategy 2015*. Hillingdon local safeguarding children board, 2015.
- *Child Welfare and Human Trafficking*. Child Welfare Information Gateway. Issue Brief, July 2015.
- *Children with Disabilities & Sexual Abuse Fact Sheet*. California Child Abuse Training and technical Assistance centers.
- Crewdson, John. *By silence betrayed: Sexual abuse of children in America*. 1st ed. Boston: Brown & Co, 1988.
- David, Fiona. „Child Sex Tourism“. *Trend & Issues in crime and criminal justice*. June (2000): 1-6.
- Davidson, C. Julia. *Child sexual abuse - Media representations and government reactions*. New York: Routledge - Cavendish, 2008.
- Davidson, Julia, Petter Gottschalk. *Internet Child Abuse: Current research and policy*. New York: Routledge, 2011.
- Davidson, O. Julia. *Children in the Global Sex Trade*. Cambridge: Polity Press, 2005.
- Davis, Marcie, Scott J. Modell. *Protecting children with disabilities from sexual assault: A parents guide*. New Mexico: Coalition of Sexual Assault Programs Inc, стр. 1.
- De Mause, Lloud. *History of childhood*. 1st ed. Michigan: Psychohistory Press, 1974.
- *Deca su svima važna: Praktičan vodič za kompanije koji im pomaže da razumeju I poboljšaju svoj uticaj na dečja prava*. UNICEF.
- *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5)*. 1st ed. American Psychiatric Association, 2013.
- Đorđe, Ignjatović. „Pojam I Etiologija nasilničkog kriminaliteta“. *Crimen II*. Februar. (2011): 179-211.
- ECPAT International. *Preventing and Eliminating Child, Early and Forced Marriage: Challenges, Achievements, Best Practices and Implementation Gaps*. Submission to the Office of the High Commissioner for Human Right, 2013.
- Elliott, Michele. *Female sexual abuse of children*. New York: The Guilford Press, 1993.
- *European Report on Preventing Child Maltreatment*. World Health Organization, 2013.
- Faller, C. Kathleen. *Child Sexual Abuse: Intervention and Treatment Issues (Volume 2)*, Michigan: University of Michigan Library, 1993.
- Faller, C. Kathleen. *Interviewing children about sexual abuse (controversies and best practice)*. 1st ed. New York: Oxford University press, 2007.
- Faller, C. Kathleen. *Understanding and Assessing Child Sexual Maltreatment*. 2nd ed. London: SAGE Publications, 2003.

- Fattah, A. Ezzat. *Criminology: Past, Present and Future (A Critical Overview)*. London: Palgrave Macmillan UK, 1997.
- Fazel, Seena, et al. „Psychiatric, demographic and personality characteristics of elderly sex offenders“ *Psychological Medicine*. (2002): 219-226.
- Finkel, A. Martin, Angelo P. Giardino. *Medical evaluation of child sexual abuse – A Practical Guide*. 2nd ed. London: Sage Publications, 2002.
- Finkelhor, David, Jennifer D. Leatherman. „Victimization of children“. *American Psychologist*. March (1994): 173-183.
- Finkelhor, David. *Sexually victimized children*. 1st ed. New York: The Free Press, 1979.
- Flowers, R. Barry. *Female crime, Criminals and Cellmates (An exploration of Female criminality and delinquency)*. London: McFarland & Company, 1995
- Franjo, Hirjan, Mladen Singer. *Komentar zakona o sudovima za mladež I kaznenih dela na stetu djece I maloljetnika*. Zagreb: Ministarstvo unutrasnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska Akademija, 1998.
- *From Silence to Action: Child Abuse, A Guidebook for the Media on Sexual Violence Against Children*. New Delhi: National Human Rights Commission - Prasar Bharati Corporation (India), 2004.
- Gannon, A. Theresa, Franca Cortoni. *Female Sexual Offenders – Theory, Assessment, and Treatment*. 1st ed. New Jersey: JohnWiley & Sons, 2010.
- Glicken, D. Morley. *Social Work in the 21st Century (An Introduction to Social Welfare, Social Issues and the profession)*. 2nd ed. London: SAGE Publications, 2007.
- Goldstein, Irwin, et al. *Women’s Sexual Function and Dysfunction: Study, Diagnosis and Treatment*. London: Taylor & Francis Group, 2006.
- Herman, L. Džudit. *Trauma I oporavak: Struktura traumatskog doživljaja*. Прев. Ljiljana Mioćinović. Novi Sad: Psihopolis Institut, 2012.
- Higgins, Martina, John Swain. *Disability and child sexual abuse: Lessons from Survivors, Narratives for Effective Protection, Prevention and Treatment*. 1st ed. London: Jessica Kingsley Publishers, 2010.
- Hobs, J. Christopher, Charlotte M. Wright. *Anal signs of child sexual abuse: a case–control study*. Bio Med Central: The open access publisher, published online 27 May, 2014.
- Hollin, R. Clive, Howells Kevin. *An introduction to concepts, models and techniques*. 1st ed. New Jersey: Wiley – Blackwell, 1989.
- Horvatić, Željko, Zvonimir Šeparović. *Kazneno pravo (Posebni dio)*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 1999.
- Ignatovic, Đorđe. *Kriminologija (deveto izmjeneno izdanje)*. Beograd: Pravni fakultet – Univerziteta u Beogradu, Centar za publikacije, 2008.
- Imbens, Annie, Ineke Jonker. *Christianity and Incest*. 1st ed. London: Burns & Oates, 1992.
- *International Classification of Diseases (ICD – 10)*. World Health Organization, 1990.
- *International Journal of Clinical and Health Psychology*, Vol. 11, N° 1, (2011): 67-93.
- Jade, C. Angelica. *A moral emergency: Breaking the Cycle of Child Sexual Abuse*. Kansas City: Sheed & Ward, 1993.
- *Justice for Child victims and witnesses of crimes*. Pretoria: Pretoria university law press PULP, 2008.

- Kendall, M. Virginia, Markus Funk. *Child exploitation and trafficking: Examining the Global Challenges and U.S. Responses*. New York: Rowman & Littlefield publishers Inc, 2012.
- Kinneer, L. Karen. *Childhood sexual abuse*. 2nd ed. Santa Barbara: Library of congress cataloging , 2007.
- Kinsey C. Alfred, Wardell B. Pomeroy and Clyde E. Martin. *Sexual Behavior in the Human Female*. Indiana: Indiana Univeristy Press, 1953.
- Kling, J. B, *Sexualized violence against Women and Children - A psychology and law perspective*. New York: The Guilford Press, 2004.
- Kluft, P. Richard. *Incest - related syndromes of adult psychopathology*. 1st ed. Washington: American psychiatric Press, 1990.
- Konstantinović -Vilić, Slobodanka, Vesna Nikolić-Ristanović. *Kriminologija*. Niš:Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu, 2003.
- Korajlić, Nedžad, Driton, Muharremi. *Heuristička kriminalistika*. Travnik: Univerzitetski udžbenik, Pravni fakultet, Univerzitet u Travniku, 2011.
- Kyung-Shick, Choi, at al. „Understanding the Dynamics of the Victim-Perpetrator Relationship in Child Sexual Abuse: an Examination of the Child Sex Abuse Victimization Data in South Korea“. *Asian Journal of Criminology*. March (2015): 123-142.
- Lascaratos J. Rebelakou. „Child Sexual Abuse: Historical cases in the Buzantine Empire (324-1453 A.D)“. *Journal for Child Abuse & Neglect*. September (2000):1085-1090.
- Lew, Mike. *Victims No Longer (The Classic Guide for Men Recovering from Sexual Child Abuse)*. 2nd ed New York: Harper Collins Publishers, 2004.
- Lindgren, Magnus, Vesna Nikolić – Ristanović. *Žrtve kriminaliteta – Međunarodni kontekst I situaciju I Srbiji*. 1st ed. Beograd: Organizacija za evropsku bezbednost I saradnju, Misija u Srbiji, 2011.
- Marshall, L. William, at al. *Treating sexual offenders (An integrated approach)*. 1st ed. New York: Routledge, 2006.
- Mash. J. Eric, Russell A. Barkley. *Assessment of Childhood Disorders*. 4th ed. New York: The Guilford Press, 2007.
- May-Chahal, Corinne, Maria Herczog. *Child Sexual Abuse in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2003, стр.3.
- Mayer, Adele. *Sexual Abuse: Causes, Consequences and Treatment of incestuous and pedophilic acts*. Holmes Beach: Learning Publications, 1985.
- *Medicinski priručnik za pacijente (Prvo hrvatsko izdanje)*. Split:Hrvatskog lječničkog zbora - Placebo, 2014.
- Miller, David, Jon Brown. „We have the rights to be safe“ *Protecting disabled children from abuse: Main Report*. October, 2014.
- Milosavljević, Milosav. *Zlostavljanje I zanemarivanje dece*. Beograd: Socijalno humanitarno udruženje (Sačuvajmo decu) 2004.
- Mitchell, W. Juliann. *Rape of the innocent (Understanding and Preventing Child Sexual Abuse)*. Washington: Accelerated Development, 1995.
- Mutarbegović, Elmedin, Sandra Kobajica i Srđan Vujović. *Analiza u oblasti borbe protiv seksualnog nasilja I drugih oblika zlostavljanja na Internetu djece u Bosni I Hercegovini*. Sarajevo: Save the children Western Balkans, 2016.
- Nikolić - Ristanović, Vesna. „Razvoj službi za pomoć i podršku žrtvama kriminaliteta u Srbiji“. *Pomoć i podrška žrtvama u Srbiji*. Juni (2007): 5-11.
- Ost, Suzanne. *Child Pornography and Sexual Grooming: Legal and Societal Responses*. 1st ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

- *Oxford English Dictionary (OED)*. Oxford: Oxford University Press, 1857.
- Pakes, Francis, Suzanne, Pakes. *Criminal Psychology*. 1st ed. New York: Willan Publishing, 2009.
- Papaconstantinou, Arietta, Alice M. Talbot. *Becoming Byzantine (Children and childhood in Byzantium)*. Washington: Harvard University Press, 2009.
- Parkinson, Patrick. *Child Sexual Abuse and the Churches: Understanding the Issues*. Sydney: Aquila Press, 2003.
- Philippe, Ariès. *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*. Прев. Robert Baldick. New York: Vintage Books, 1965.
- Porot, Antonie. *Manuel alphabetique de psychiatrie*. 6th ed. Прев. Mila Bašić i dr. Pariš: Presses Universitaires de France, 1952.
- Post Traumatic Stress Disorder. Maj, 2015. Пристапено на 16 Март 2017,
- *Practical Advices for Parents on Preventing Child Sexual Abuse*, VIRTUS Excellence Build Trust, 2003.
- Rittossa, Dalida. *Seksualni delikti na stetju djece*. Zagreb: Hrvatsko udruenje za kaznene znanosti I praksu, 2007.
- Šahović, V. Nevena. *Eksploatacija dece s posebnim osvrtom na Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji*. Beograd: Centar za prava deteta, 2006.
- Sánchez - Meca, Julio, Ana Rosa - Alcázar, Concepción López - Soler. „The psychological treatment of sexual abuse in children and adolescents: A meta-analysis“
- Sanderson, Christiane. *Counselling Adult Survivors of Child Sexual Abuse*. 3rd ed. London: Jessica Kingsley Publishers, 2006.
- Sanderson, Christiane. *The Seduction of Children (Empowering parents and teachers to protect children from child sexual abuse)*. 1st ed. London: Jessica Kingsley Publishers, 2004.
- Santos, C. Ofelia. *Child Pornography on the Internet in Child Abuse on the Internet: Ending the Silence*. New York: Berghahn Books, 2001.
- Scannapieco, Maria, Kelly C. Carrick. *Understanding Child Maltreatment: An Ecological and Developmental Perspective*. New York: Oxford University Press, 2005.
- Scherrer, Amandine, Wouter Ballegooij. *Combating Sexual Abuse of Children, Directive 2011/93/EU, European Implementation Assessment*. Brussels: European Parliamentary Research Service, 2011.
- Schetky, H. Diane, Arthur H. Green. *Child sexual abuse (A handbook for health care and legal professionals)*. New York: Brunner Mazel, 1988.
- Schultz, G. Leroy. „The victim - offender relationship“. *Crime and Delinquency*. Vol. 14, Issue 2. April (1968): 135-141.
- Sedlak, J. Andrea, et al. *Fourth National Incidence Study of Child Abuse and Neglect (NIS-4): Report to Congress*. Washington: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, 2010, crp.
- Šeparović, Zvonimir. *Kriminologija I socijalna patologija*. Zagreb: Narodne novine, 1987.
- Seto, C. Michael. *Pedophilia and Sexual Offending against Children (Theory, assessment and intervention)*. Washington: American psychological association, 2008.
- Seto, C. Michael. *Pedophilia and Sexual Offending against Children (Theory, assessment and intervention)*. 1st ed. Washington: American Psychological Association, 2008.

- Sgroi, M. Suzanne, et al. *Handbook of Clinical Intervention in Child Sexual Abuse*. New York: Lexington Books, 1982.
- Silbert, H. Mimi, Ayala M. Pines. „Sexual Child Abuse as an antecedent to prostitution“. *Child Abuse & Neglect*. (1981): 407-411.
- Stočanin, Selma. „Pedofilija jedan od oblika seksualne perverzije“. *Journal of Criminal Justice Issues*. Vol. 13 Issue 3/4, (2013): 125-142.
- Tandon, Neeti. „Secondary Victimization of Children by the Media: An Analysis of Perceptions of Victims and Journalists“. *International Journal of Criminal Justice Sciences*. Vol. 2, Issue 2, (2007): 119-135.
- *Unrecognised Sexual Abuse and Exploitation of Children in Child, Early and Forced Marriage: Thematic report*. ECPAT International, 2015.
- Wallace, Harvey, Cliff Roberson. *Family Violence: Legal, Medical and Social Perspectives*. 8th ed. New York: Routledge, 2016.
- Warner, Sam. *Understanding the Effects of Child Sexual Abuse (Feminist revolutions in theory, research and practise)*. 1st ed. New York: Routledge, 2009.
- Webster, Linda. *Sexual Assault and Child Sexual Abuse: A National Directory of Victim/Survivor Services and Prevention Programs*. Michigan: Oryx Press, 1989.
- Whittier, Nancy. *The Politics of Child Sexual Abuse: Emotion, Social Movements, and the State*. 1st ed. Oxford: University Press, 2009.
- Willis, M. Brian, Barry S. Levy. „Child prostitution: Global health burden, research needs, and interventions“. *The Lancet*. Vol. 359. April (2002): 1417-1422.
- Wurtele, K. Sandy, Julie S. Owens. „Teaching personal safety skills to young children: An investigation of age and gender across five studies“. *Child Abuse and Neglect*. Vol. 21. No. 8, August (1997): 805-814.
- Zegarac, Nevenka, et al. *Zastita deteta od zlostavljanja: Prirucnik za centre za socijalni radi druge sluzbe u lokalnoj zajednici*. Beograd: Jugoslovenski Centar za prava deteta, 2001.
- Zurbriggen, Eileen, Jennifer Freyd. „The link between child sexual abuse and risky sexual behavior: The role of dissociative tendencies, information processing effects and consensual sex decisions mechanisms“. *From child sexual abuse to Adult Sexual Risk: Trauma, Revictimization and Intervention*. (2004): 135-158.
- Алемпијевић, Ђорђе, et al. *Приручник за примену Посебног протокола система здравствене заштите за заштиту деце од злостављања и занемаривања*. Београд: Институт за ментално здравље, 2012.
- Весна, Н. Ристановић, et al. *Трговина људима*. Београд: Виктимолошко друштво Србије (ВДС), Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), 2004..
- Вилић, К. Слободанка, Весна Н. Ристановић и Миомира, Костић. *Криминологија*, Ниш: Студентски културни центар, 1997.
- Ковачевић, Данијела. „Криминолошки и историјско - правни аспекти проституције“. Докторска дисертација, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, 2016.
- Миленовић, Нина. „Сексуално злостављање деце - облици и учесталост“. Мастер рад. Универзитет у Нишу, Правни факултет, Ниш, 2013.
- Милутиновић, Миодраг. *Криминологија*. Београд: Савремена администрација, 1979.
- Миомир, Љ. Лештаревић. *Форензичка психопатологија*. Београд: Биграф, 2005.

- Митковић, Марија. *Злостављање у детињству и адолесценцији као фактор ризика за повећану склоност одрасле особе ка злостављању деце*. Београд: Министарство рада и социјалне политике, Управа за родну равноправност, 2010.
- Нанев, Лазар, Јован Илиевски и Лилјана Јаковчевска. *Процедури за постапување со дете – жртва*. Кавадарци: Совет за превентива против малолетничка деликвенција, 2014.
- *Национална програма за развој на социјалната заштита 2011-2021*. Скопје: Министерство за труд и социјална заштита, 2010.
- Павловић, С. Зоран. „Кривичноправно реаговање на сексуално насилје над децом“. *Зборник радова „Насилје у Србији – узроци, облици, последице и друштвене реакције*. Октомври (2014): 1-13.

3. Законски прописи и други правни акти

- Акционен план за превенција и справување со сексуалната злоупотреба на деца и педофилија (2009-2012).
- Закон за заштита на децата, „Службен весник на РМ“, бр. 23/13, 12/14, 44/14, 144/14, 10/15, 25/15, 150/15, 192/15 и 27/16.
- Закон за заштита на правата на пациентите, „Службен весник на РМ“, бр. 82/08, 12/09, 53/11 и 150/15.
- Закон за здравствена заштита, „Службен весник на РМ“, бр. 43/12, 145/12, 87/13, 164/13, 39/14, 43/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 154/15, 192/15, 17/16 и 37/16.
- Закон за извршување на санкции, „Службен весник на РМ“, бр. 2/06, 57/10, 170/13, 43/14, 166/14, 33/15, 98/15 и 11/16.
- Закон за кривичната постапка, „Службен весник на РМ“, бр.150/10, 100/12 и 142/16.
- Закон за локалната самоуправа, „Службен весник на РМ“, бр.05/02.
- Закон за малолетничката правда, „Службен весник на РМ“, бр. 87/07, 103/08, 160/08 и 145/10.
- Закон за полицијата, „Службен весник на РМ“, бр. 114/06, 6/2009, 145/12, 41/14, 33/15, 31/16, 106/16, 120/16.
- Закон за посебен регистар за лица осудени со правосилна пресуда за кривични дела за сексуална злоупотреба на малолетни лица и педофилија, „Службен весник на РМ“, бр.11/12.
- Закон за правда за децата, „Службен весник на РМ“, бр. 148/13.
- Закон за социјалната заштита, „Службен весник на РМ“, бр.79/09, 36/11, 51/11, 166/12, 15/13, 79/13, 164/13, 187/13, 38/14, 44/14, 11614, 180/14, 33/15, 72/15, 104/15, 150/15, 173/15, 192/15 и 30/16.
- Закон за установите, „Службен весник на РМ“, бр. 32/05, 120/05 и 51/11
- Законот за здруженија и фондации, „Службен весник на РМ“, бр. 52/10, 135/11 и 55/16.
- Законот за семејството „Службен весник на РМ“, бр.80/92, 09/96, 38/04, 33/06, 84/08, 67/10, 156/10, 39/12, 44/12, 38/14, 115/14, 104/15 и 150/15.
- Законот за спречување и заштита од дискриминација, „Службен весник на РМ“, бр. 50/10, 127/10, 44/14, 150/15 и 31/16.
- Кривичен законик, „Службен весник на РМ“, бр. 37/96, 80/99, 04/02, 43/03, 09/04, 81/05, 60/06, 73/06, 07/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/11, 142/12, 166/12, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, 196/15 и 226/15.
- Упатството за практикување на медицина заснована на докази при идентификација и справување со сексуална злоупотреба на детето е објавено во „Службен весник на РМ“, бр. 39/15 на 12.03.2015 година

4. Конвенции и други правни акти

- Child Abuse Prevention and Treatment Act, 1974.
- Child Pornography Prevention Act (CPPA), 1996.
- Commercial Sexual Exploitation and Sexual Abuse of Children in South Asia, 2th
- Convention on Cybercrime, Committee on Ministers of Council of Europe, 2001, (entered into force on 01 July 2004).
- Convention on the rights of the child, Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989, entry into force 2 September 1990.
- Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse. Committee of Ministry, 2007(entered into force on 1 July 2010).
- Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, Committee of Ministry, 2007 (entered into force on 1 July 2010).
- Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, United Nations General Assembly, 96th plenary meeting, 1985.
- Declaration of the Rights of the Child, General Assembly of the UN, 1959.
- First World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children: Declaration and Agenda for Action, in Stockholm, 1996.
- Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography, General Assembly of the UN, 2000, (entered into force on 18 January 2002).
- Optional protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict, Adopted and opened for signature, ratification and accession by general Assembly resolution A/RES/54/263 of 25 May 2000, entry into force 12 February 2002.
- World Congress against Commercial Sexual Exploitation of Children, UNICEF, Yokohama, 2001.

5. Веб страни

- <<https://victimsofcrime.org/media/reporting-on-child-sexual-abuse/child-sexual-abuse-statistics>>.
- Child Sexual Abuse. Јуни 2017. Пристапено на 04 Јули 2017, <http://en.wikipedia.org/wiki/Child_sexual_abuse>.
- Child sexual abuse: 6 stages of grooming. Октомври, 2010. Пристапено на 23 Август 2016, <<http://www.oprah.com/oprahshow/Child-Sexual-Abuse-6-Stages-of-Grooming>>.
- ЕСПАТ. Пристапено на 16 Март 2017, <<http://www.ecpat.net/what-we-do>>.
- EUROSTAT: Your Key to European statistic. Пристапено на 16 Март 2017, <<http://ec.europa.eu/eurostat>>.
- MSD Priručnik dijagnostike i terapije. Јануари 2014. Пристапено на 07 Јануари 2017, <<http://www.msd-prirucnici.placebo.hr/msd-prirucnik/psihijatrija/spolnost-i-poremecaji-spolnosti/parafilije>>.
- Post Traumatic Stress Disorder. Мај 2015. Пристапено на 17 Јануари 2016, <<http://www.secasa.com.au/pages/the-effects-of-childhood-sexual-abuse/post-traumatic-stress-disorder/>>.

- Religija i zlostavljanje dece. Октомври 2015. Пристапено на 1 Мај 2016. <<http://www.vice.com/rs/read/religija-i-zlostavljanje-dece>>.
- *Sexual Abuse of children with Disabilities: A National Snapshot*. Април 2013. Пристапено на 20 Јуни 2016. < <https://www.bflnyc.org/sexual-abuse-of-children-with-disabilities-a-national-snapshot/>>.
- Sexual assault center: Counseling & Education, Пристапено на 12 Јануари 2016, <<http://www.sacenter.org/>>.
- Sexual Exploitation Toolkit. Јануари 2008. Пристапено на 20 Јули 2016, <<http://host.jibc.ca/seytoolkit/what.htm>>.
- The National Center for Victims of Crime. Пристапено на 12 Јануари 2016,
- The Vatican's child abuse response. Април 2014. Пристапено на 1 Јули 2016, <<http://www.bbc.com/news/world-europe-25757218>>.
- What is Child Sexual Abuse? Октомври, 2010. Пристапено на 20 Јуни 2016, <https://www.parentsprotect.co.uk/wat_is_child_sexual_abuse.htm>.
- WHO: Službeni poremećaji seksualnosti. Декември 2012. Пристапено на 07 Јануари 2017, <<http://udarno.com/who-službeni-poremecaji-seksualnosti/>>.
- Владата со проект за заштита на децата од интернет злоупотреби. Август 2012. Пристапено на 24 Јули 2016 година. <<http://vlada.mk/node/4137>>
- Квантитативно истражување – Прва детска амбасада „Меѓаши“. Април 2016. Пристапено на 16 Јануари 2017, <<http://www.childrensembassy.org.mk/istrazuvanje-megjashi.nspх>>.
- Обраќање на Драги Змијанац, директор на Првата детска амбасада – Меѓаши. Март 2009. Пристапено на 24 Јули 2016, < <http://www.slobodnaevropa.mk/a/1514163.html>>.
- Прва детска амбасада во светот „Меѓаши“ 1992-2015. Пристапено на 24 Јули 2016, <<http://www.childrensembassy.org.mk/opshti-informacii.nspх>>.
- Регистар за лица осудени за кривични дела за сексуална злоупотреба на малолетни лица и педофилија. Јуни 2012. Пристапено на 09 Декември 2016, <<http://www.registarnapedofili.mk/Naslovna.aspx>>.
- Регистар за лица осудени за кривични дела за сексуална злоупотреба на малолетни лица и педофилија. Јуни 2012. Пристапено на 09 Декември 2016, <<http://www.registarnapedofili.mk/Prebaruvanje.aspx>>.

Прилози 1:

Графикон 1. Движење на бројот на пријавени полнолетни лица за период 2005-2015.	113
Графикон 2. Процентуална застапеност на сторени сексуални деликти на штета на децата за период 2005-2015 според бројот на пријавени полнолетни лица.	114
Графикон 3. Процентуална застапеност на пријавени полнолетни лица за сторени сексуални деликти на штета на децата според полот (период 2005-2015).	114
Графикон 4. Движење на бројот на пријавени малолетни лица за период 2005 – 2015.	117
Графикон 5. Процентуална застапеност на сторени сексуални деликти на штета на децата за период 2005-2015 според бројот на пријавени малолетни лица.	117
Графикон 6. Процентуална застапеност на пријавени малолетни лица за сторени сексуални деликти на штета на децата според полот (период 2005-2015)	118
Графикон 7. Движење на бројот на обвинети полнолетни лица за период 2005 – 2015.	120
Графикон 8. Процентуална застапеност на сторени сексуални деликти на штета на децата за период 2005-2015 според бројот обвинети полнолетни лица.	121
Графикон 9. Процентуална застапеност на обвинети полнолетни лица за сторени сексуални деликти на штета на децата според полот (период 2005-2015)	121
Графикон 10. Движење на бројот на осудени полнолетни лица за период 2005 – 2015.	124
Графикон 11. Процентуална застапеност на сторени сексуални деликти на штета на децата за период 2005-2015 според бројот осудени полнолетни лица.	125
Графикон 12. Процентуална застапеност на осудени полнолетни лица за сторени сексуални деликти на штета на децата според полот (период 2005-2015)	125
Графикон 13. Движење на бројот на осудени малолетни лица за период 2005 – 2015.	127
Графикон 14. Процентуална застапеност на сторени сексуални деликти на штета на децата за период 2005-2015 според бројот осудени малолетни лица.	128
Графикон 15. Процентуална застапеност на осудени малолетни лица за сторени сексуални деликти на штета на децата според полот (период 2005-2015).	128
Графикон 16. Пријавување на случаи на сексуална злоупотреба на деца во ЦСР.	230
Графикон 17. Учество на деца –жртви на сексуална злоупотреба наспроти нивното учество во вкупната детска популација.	232
Графикон 18. Процентуална застапеност на пријавените жртви во ЦСР според полот	232

Прилози 2:

Табела 1. Пријавени полнолетни лица според видот на кривичното дело и полот.	112
Табела 2. Вкупен број на пријавени полнолетни лица за сторени кривични дела на сексуална злоупотреба на деца за периодот 2005 – 2015 година.	113
Табела 3. Пријавени малолетни лица според видот на кривичното дело и полот	116
Табела 4. Вкупен број на пријавени малолетни лица за сторени кривични дела на сексуална злоупотреба на деца за периодот 2005 – 2015 година.	117
Табела 5. Обвинети полнолетни лица според видот на кривичното дело и полот.	119
Табела 6. Вкупен број на обвинети полнолетни лица за сторени кривични дела на сексуална злоупотреба на деца за периодот 2005 – 2015 година.	120
Табела 7. Осудени полнолетни лица според видот на кривичното дело и полот.	123
Табела 8. Вкупен број на осудени полнолетни лица за сторени кривични дела на сексуална злоупотреба на деца за периодот 2005 – 2015 година.	124

Табела 9. Осудени малолетни лица според видот на кривичното дело и полот	125
Табела 10. Вкупен број на осудени малолетни лица за сторени кривични дела на сексуална злоупотреба на деца за периодот 2005 – 2015 година.....	127
Табела 11. Преглед на поднесени кривични пријави за кривичното дело „Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години“ од член 188 од КЗ распоредени по Сектори за внатрешни работи за период 2005-2015.	130
Табела 12. Преглед на поднесени кривични пријави за кривичното дело „Родосквернавање“ од член 194 од КЗ распоредени по Сектори за внатрешни работи за период 2005-2015.	131
Табела 13. Преглед на поднесени кривични пријави за кривичното дело „Посредување во вршење проституција“ од член 191 од КЗ распоредени по Сектори за внатрешни работи за период 2005-2015.	133
Табела 14. Преглед на поднесени кривични пријави за кривичното дело „Прикажување порнографски материјал на дете“ од член 193 од КЗ распоредени по Сектори за внатрешни работи за период 2005-2015.	134
Табела 15. Преглед на поднесени кривични пријави за кривичното дело „Производство и дистрибуција на детска порнографија преку компјутерски систем“ од член 193-а од КЗ распоредени по Сектори за внатрешни работи за период 2005-2015.	136
Табела 16. Преглед на поднесени кривични пријави за кривичното дело „Намамување на обљуба или на друго полово дејствие на дете кое не наполнило 14 години“ од член 193-б од КЗ распоредени по Сектори за внатрешни работи за период 2005-2015.....	137
Табела 17. Преглед на поднесени кривични пријави за кривичното дело „Трговија со дете“ од член 418 – г од КЗ распоредени по Сектори за внатрешни работи за период 2005-2015.	138
Табела 18. Активни досиеја на деца - жртви на сексуална злоупотреба во ЦСР во Р.Македонија за 2005 година.	223
Табела 19. Активни досиеја на деца - жртви на сексуална злоупотреба во ЦСР во Р.Македонија за 2006 година.	223
Табела 20. Активни досиеја на деца - жртви на сексуална злоупотреба во ЦСР во Р.Македонија за 2007 година.	223
Табела 21. Активни досиеја на деца - жртви на сексуална злоупотреба во ЦСР во Р.Македонија за 2008 година.	224
Табела 22. Активни досиеја на деца - жртви на сексуална злоупотреба во ЦСР во Р.Македонија за 2009 година.	224
Табела 23. Активни досиеја на деца - жртви на сексуална злоупотреба во ЦСР во Р.Македонија за 2010 година.	224
Табела 24. Активни досиеја на деца - жртви на сексуална злоупотреба во ЦСР во Р.Македонија за 2011 година.	225
Табела 25. Активни досиеја на деца - жртви на сексуална злоупотреба во ЦСР во Р.Македонија за 2012 година.	226
Табела 26. Активни досиеја на деца - жртви на сексуална злоупотреба во ЦСР во Р.Македонија за 2013 година.	226
Табела 27. Активни досиеја на деца - жртви на сексуална злоупотреба во ЦСР во Р.Македонија за 2014 година.	227
Табела 28. Активни досиеја на деца - жртви на сексуална злоупотреба во ЦСР во Р.Македонија за 2015 година.	228
Табела 29. Преглед на отворени досиеја на деца – жртви на сексуална злоупотреба според податоците добиени од Центрите за социјална работа за период 2005-2015. ...	239